

กระบวนการตั้งถิ่นฐานของแรงงานพม่าในจังหวัดเชียงราย

วันเพ็ญ วงศานุรักษ์

1. คำนำ

ปัญหาแรงงานข้ามชาติหลบหนีเข้าเมือง กำลังเป็นปัญหาที่สำคัญยิ่งต่อสภาพเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศไทย จากการคาดประมาณของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล รวมแรงงานข้ามชาติที่ลักลอบเข้าเมืองมีอยู่อย่างต่อ 1 ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นแรงงานพม่าไม่ต่ำกว่า 750,000-800,000 คน (กฤษฎา อชวนิชกุล และคณะ, 2540: 66) การที่แรงงานพม่าอพยพเข้ามามากนั้น เป็นเพรษชายเด่นระหว่างประเทศไทยกับประเทศไทยพม่า ที่ติดต่อกันมีระยะทางยาวถึง 2,387 กิโลเมตร ซึ่งมีจังหวัดของไทยที่ติดต่อกับชายแดนพม่ามีถึง 10 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดราชบุรี แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย ตาก กาญจนบุรี เพชรบุรี ประจำบครีชั้นชัย ชุมพร และระโนง

จังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดที่มีชายแดนติดต่อกับประเทศไทยพม่า 130 กิโลเมตร มีช่องทางในการเดินทางเข้ามาหลายช่องทางทั้งทางบกและทางน้ำ ปัจจุบันมีแรงงานพม่าที่หลบหนีเข้าเมืองอยู่ในจังหวัดเชียงราย ประมาณ 30,000 คน (กฤษฎา อชวนิจกุล และคณะ, 2540) ลักษณะของการอพยพของแรงงานพม่าเข้ามายังจังหวัดเชียงรายนั้น มีมาตั้งแต่ครั้งประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นการอพยพชนกลุ่มน้อยไทยใหญ่ในประเทศไทยพม่า เข้ามายังจังหวัดเชียงราย ประมาณ 30-40 ปีแล้ว โดยเป็นผู้พลัดถิ่นล้วนชาติพม่าที่เข้ามาโดยการลี้ภัยทางการเมือง ทั้งที่เป็นชาวบ้านธรรมด้า และกลุ่มกองกำลังต้านรัฐบาลกองกำลังประเทศไทยพม่าที่ต้องการไปหجرดแล้ว (ขัดภัย บุรุษพัฒน์, 2536) ผู้พลัดถิ่นตั้งถิ่นตัวเองได้รับการฝึกฝนจากรัฐบาลไทยให้อยู่ชั่วคราว และมีหลักแหล่งการอยู่ตามชายแดนอ่าเภอแม่สาย จำนวน 8,041 คน (สำนักงานจัดหางานจังหวัดเชียงราย, 2540) อย่างไรก็ตาม การอพยพของแรงงานพม่าเริ่มเข้ามาย่างมากอีกครั้งหนึ่งในช่วง พ.ศ. 2530-2532 เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศไทยพม่าที่ทางการสืบອภัยด้อยานาจั่นปักครอง และปัจจัยที่สำคัญอีกประจัยหนึ่งก็คือประเทศไทยขาดเดือนแรงงานไทย เพื่อแก้ปัญหาการขาดเดือนแรงงานไทยดังกล่าว รัฐบาลไทยจึงมีนโยบายเปิดรับแรงงานต่างด้าว โดยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2535 (มติคณะรัฐมนตรีเมื่อ 17 มีนาคม

* นักวิจัย สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

2535) ที่อนุญาตให้สถานประกอบการจ้างแรงงานพม่าได้ โดยระยะแรกผ่อนผันให้ 4 จังหวัด ซึ่งได้แก่ จังหวัดเชียงราย ตาก กาญจนบุรี และระยอง ต่อมาเมื่อติดตามประเมินผลแล้วให้ขยายพื้นที่ผ่อนผันให้อีก 5 จังหวัด ซึ่งได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เมืองส่วนราชการ ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และชุมพรมีติดตามรัฐมนตรีล่าสุดเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2539 (พม.จม. วันที่ 2, 10 กันยายน และ 6 สิงหาคม 2539) ให้จดทะเบียนผ่อนผันให้คนต่างด้าวที่มีสัญชาติพม่า ลาว เนปาล ทำงานได้ชั่วคราวไม่เกิน 2 ปีและพำนั่น 43 จังหวัด นโยบายดังกล่าวเพื่อสามารถจัดระบบในการควบคุมแรงงานต่างด้าวให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และเพื่อตอบสนองต่อความต้องการจากภาคธุรกิจเอกชนที่อาศัยแรงงานต่างด้าว (รายงานฯ อาชานิจกุล, 2540: 1)

การผ่อนผันของรัฐบาลโดยเป็นการยอมรับสภาพปัจจุบันที่หลักเลี้ยงไม่ได้ที่จะต้องจ้างแรงงานพม่าเข้าห้ามงานในสถานประกอบการบางประเภทที่ขาดแคลนแรงงานไทย เพื่อไม่ให้การพัฒนาเศรษฐกิจต้องเกิดปัจจุบันห้ามกั้นและเพื่อตอบสนองนโยบายทางการต่างๆ ความต้องการแรงงานต่างด้าวที่มีความสามารถ เช่น พิษณุโลก จันทบุรี ชลบุรี สงขลา ภูเก็ต แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน เชียงราย เชียงใหม่ ฯลฯ ให้สามารถเข้ามาร่วมงานได้โดยสะดวก แต่เมื่อพิจารณาทางด้านความมั่นคงนั้น ย่อมมีผลกระทบอย่างหนักอน โดยเฉพาะ..แรงงานต่างด้าวที่มีภาระทางด้านภาษีอากร เป็นระดับกลาง ยอมก่อให้เกิดการหลบหนี ประสบการณ์ เกิดความผูกพันในภูมิภาคมากขึ้น จนทำให้มีการตั้งถิ่นฐานและอยู่อาศัยอย่างถาวร (Piore, 1979) ซึ่งจะทำให้เกิดเป็นชนกลุ่มน้อย และปัจจุบันขัดแย้งในเรื่องต่างๆ มากขึ้น ในรายงาน การวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาโดยการหาดสอยแนวคิดทฤษฎีของการปรับตัวและการตั้งถิ่นฐานของผู้ย้ายถิ่นของ Piore (1979) ข้อมูลที่ชี้รวมมาจากแรงงานพม่าที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงรายใน 4 อำเภอที่ผ่อนผัน ผลของarcgis จะแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของแรงงานพม่าในความสัมพันธ์ด้านต่างๆ อันจะนำไปสู่การตั้งถิ่นฐาน

2. กระบวนการปรับตัวและการตั้งถิ่นฐาน

แนวคิดเชิงระบบการทั้งหมด (Migration systems approach) นอกรากจะอธิบาย ปรากฏการณ์การย้ายถิ่นข้ามชาติ เกิดจากปัจจัยที่ซับซ้อนจากโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง ยังได้กล่าวถึงกรอบและการเข้ามายังที่ก่อให้เกิดความล้มเหลวของโครงสร้างทั้งใน ระดับหมาดและชุมชน (Castles และ Miller, 1993: 22-24 อ้างใน Castles, 1994: 3) โครงสร้าง มหาวิทยาลัยและชุมชน ในระดับชั้นกว้าง เช่น เศรษฐศาสตร์การเมืองของตลาดโลก ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและภูมิภาค โครงสร้างการบริหารและมาตรการต่างๆ ที่รัฐนำมาใช้ควบคุมการเคลื่อนไหว ส่วนโครงสร้างระดับชุมชน หมายถึง เศรษฐกิจและภูมิปัญญาที่ไม่เป็นทางการที่

"ได้รับการพัฒนาโดยผู้อ้ายถิ่นและโดยชุมชน เพื่อแก้ไขผลพวงของการอ้ายถิ่น โดยเดริญข่ายที่ไม่เป็นทางการจะผูกมัดผู้อ้ายถิ่นและผู้ที่ไม่ได้อยู่ถิ่นแท้ๆ กันอย่างชัดเจ็น โดยอาศัยบทบาททางสังคม และสายสัมพันธ์ส่วนตัว (Boyd, 1989: 639 อ้างใน Castles, 1994: 3)

การอ้ายถิ่นไม่ใช่เพียงเพื่อผู้อ้ายถิ่นเริ่มต้นงานในสังคมหนึ่งเท่านั้น โดยไม่มีความผูกพันทางสังคม แต่การอ้ายถิ่นเป็นกระบวนการทางสังคมที่ต่อเนื่อง ผู้อ้ายถิ่นมีความผูกพันทางสังคมทั้งถิ่นต้นทางที่ครอบครัวของตนเองอยู่ และถิ่นปลายทางที่เกิดจากความสัมพันธ์ต่างๆ ในสังคมใหม่ นี่แม้ครั้งแรกที่ผู้อ้ายถิ่นเข้ามาจะมีความตั้งใจเพียงเพื่ออยู่ชั่วคราว มีงาน มีรายได้ แต่ด้วยระยะเวลาที่ผ่านไป บวกกับการสะสมประสบการณ์ต่างๆ จึงทำให้เกิดซ่องทางที่จะนำครอบครัวเข้ามาอยู่ตัวๆ ขณะเดียวกันก็มีความผูกพันเชื่อมโยงกับคนและสถาบันในถิ่นปลายทางจนนำไปสู่การตั้งถิ่นฐาน ซึ่งแนวคิดทฤษฎีของ Picre (1979) ที่นำมาเป็นตัวแบบในการศึกษาครั้งนี้ ได้อธิบายกระบวนการปรับตัว (integration) ของผู้อ้ายถิ่นแรงงานที่นำไปสู่การตั้งถิ่นฐาน ซึ่งเป็นไปตามกระบวนการทางสังคมที่มีการพัฒนาด้วยตัวเองต่อเนื่องได้แบ่งลักษณะการปรับตัวออกเป็น 3 ระยะ (phase) ดังนี้

ระยะที่ 1 ระยะบุกเบิก (Sojourner phase) เป็นระยะที่ผู้อ้ายถิ่นเดินทางเข้ามายังเดียว ส่วนมากเป็นชัยมีจุดมุ่งหมายโดยหางานทำ มีความคิดที่จะหาเงินอย่างเดียว และหาให้ได้มากที่สุดในระยะสั้นก่อนกลับบ้าน งานที่ทำจะไม่มั่นคง หรือทำงานตามฤดูกาล รายได้เกือบเท่ากับจำนวนเดือน กล้ากระเทศของตนในลักษณะเป็นเงินออม หรือส่งเงินกลับบ้าน การอยู่อาศัยจะอยู่อย่างง่ายๆ อาจอยู่ร่วงกันหลายคุนทั้งนี้เพื่อเก็บเงิน เวลาในการทำงานจะใช้เวลาเกือบหมด โดยให้ความสนใจในกิจกรรมของสังคมน้อย ความคิดของเขามาอยู่ในสังคมใหม่เพื่อหาเงิน หรือทำงานตามที่ต้องการ ไม่มีส่วนร่วมในสังคมของประเทศผู้รับ การติดต่อกับคนในเมืองที่อาศัยอยู่ตัวยังกัน หรือทำงานอยู่ตัวยังกัน มีข้อจำกัด การอยู่อาศัยของเขาน่าว่าส่วนใหญ่จะมีเงินไว้หรือข้อจำกัดของเชื้อชาติที่ย้ายถิ่นเข้ามา จึงไม่เกิดความผูกพัน ระหว่างบุคคล สถาบัน หรือด้านเศรษฐกิจในประเทศผู้รับ

โดยสรุป ผู้อ้ายถิ่นจะไม่มีปัญหาในชีวิต เพราะเขารู้ว่ามันต้องสิ้นสุดลง และตัวเขาก็ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับบริบทของประเทศไทยผู้รับ ผู้อ้ายถิ่นอาจจะเปื่องและไม่มีความสุข แต่เมื่อเขากลับบ้านพร้อมกับเงิน อาจจะได้รับการยกย่องและภาคภูมิใจในชนบทของเขามากขึ้น อย่างไรก็ตาม การอ้ายถิ่นเป็นลักษณะที่ต้องเนองด้วยตัวของมันเอง ความพอยใจของความต้องการครั้งแรกนำไปสู่การอ้ายถิ่น แนวโน้มทำให้เกิดความต้องการใหม่ และความยากจนไม่เคยหยุดโดยการเดินทางครั้งเดียว การอ้ายถิ่นครั้งแรกอาจเป็นประสบการณ์ ซึ่งจะเป็นแหล่งข้อมูลที่ตีท่าให้สามารถเดินทางไปในครั้งต่อไป ถ้ามี

ความต้องการ ก้าวที่นักลับเป็นรถโดยสารสาธารณะที่น้ำไปสู่การเดินทางหลายครั้ง และอาศัยอยู่ในระยะที่ยาวนานกว่า

ระยะที่ 2 ระยะเปลี่ยนแปลง (Transition phase) เป็นระยะที่ผู้้ายถิน ใช้เวลาอยู่ในประเทศผู้รับมากขึ้น ซึ่งผ่านการอยู่อาศัยอย่างต่อเนื่อง หรือการเดินทางหลายครั้ง ช่วงนี้เป็นช่วงการเปลี่ยนแปลงระหว่างการเป็นผู้บุกเบิก (sojourner phase) ไปสู่การตั้งถิ่นฐาน (settlement phase) ช่วงนี้เป็นช่วงที่มีความยากลำบากในการปรับตัว มันหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ชีวิตสัมคมต้องเข้ามาเป็นคู่แข่งความผูกพัน นั่งคอมโบประทศผู้รับ มีการติดต่อกันคนในเพื่อที่มากขึ้นและมีปฏิสัมพันธ์กับประชาชนและสถาบันทางศาสนา หนีจากภัยลุ่มที่อยู่อาศัยของตน การอยู่ที่远离งานและการเดินทางหลายครั้ง ทำให้แยกตัวออกจากสังคมในครอบครัวจึงเป็นแรงกดดันที่ต้องนำภาระลงบุตรเข้ามา ดังนั้น ความต้องการที่อยู่อาศัยที่สูงต้องตามกฎหมายก็เกิดขึ้นและด้วยประสบการณ์ที่เพิ่มมากขึ้น เขาก็จะได้รับในสิ่งที่มั่นคงมากขึ้น ได้มา ได้งานที่มีการจ่ายเงินที่ดีกว่า แม้ว่าจะมีรายได้ต่ำสุดขึ้น แต่ก็จะอยู่จ่ายไม่แพงเท่าผู้รับมากกว่าสิ่งเงินสั่งกลับบ้าน

ระยะที่ 3 ระยะตั้งถิ่นฐาน (Settlement phase) ระยะนี้ผู้้ายถินจะมีบ้านอยู่ในประเทศไทย ด้วยจะอยู่กับครอบครัวและลูก เดินทางต่อพัฒนาการต่อๆ กันเพื่อสร้างรายกับประชาชนและสถาบัน ที่ในขณะนี้ต้องมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสถาบันที่เป็นทางการในประเทศไทย ที่นี่ ชนเผ่า สถาบันทางศาสนา ของภาครัฐ เช่น โรงเรียน นคทฯ ที่ก่อให้หงส์หมดเมืองสาร การอยู่อาศัยอย่างถาวรสุขุมധาย รายได้ดีมากจ่ายในประเทศไทยผู้รับมากกว่าในชุมชนต้นทาง

ทฤษฎีดังกล่าวถูกนำมาทดสอบโดย Douglas S. Massey (1986) ซึ่งศึกษากระบวนการปรับตัวและภาระดั้งเดิมฐานของผู้้ายถินชาวเม็กซิโกในประเทศไทยและเมริกา พบร่วมกันว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงของผู้้ายถินชาวเม็กซิโก เป็นไปตามทฤษฎี โดยทั่วไปแล้ว ของผู้้ายถินชาวเม็กซิโกที่เข้าไปในประเทศไทยและเมริกา ส่วนใหญ่เป็นชายหนุ่ม วัยหัดเดิน ไม่มีภาระและบุตรอยู่ตัวเอง เพื่อนกับชาวเมริกามีน้อยมาก คาดว่าเพื่อเข้าห้องน้ำดูดของชาวเม็กซิโกเป็นเกณฑ์รวม และประมาณ 3 ใน 4 ส่งเงินกลับบ้าน เมื่อระยะเวลาการอยู่อาศัยนานขึ้น ภาระดูแลภาระและบุตรเข้ามายังมากขึ้น พร้อมทั้งมีความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวอย่างมาก (คอมเมริกา) หากว่า ทางด้านการงานมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่อาชีพที่มีความมั่นคงมากขึ้น ตั้งให้ผู้ที่ทำอาชีพเกษตรกรรมจนอยู่ดี มีค่าจ้างที่สูงกว่าค่าแรงงานขั้นต่ำ ค่าเช่า ขนาดที่การใช้จ่ายในประเทศไทยเมริกาถูกประเมินมากขึ้น เช่น การส่งเงินกลับมีห้องนอน น้ำยาอาบน้ำที่มีความต้องการเอกสารที่ถูกต้อง เช่น อาสาสมัคร ก้าวต่อไป การอยู่อาศัย (green card) และเมื่อระยะเวลาการอยู่อาศัย 5 ปีขึ้นไป ก้าวต่อไป ผู้บุกเบิกสามารถก้าวต่อไป 15 ปีขึ้นไป

3 ใน 4 ได้รับเอกสารที่ถูกต้องตามกฎหมาย เกือบครึ่งหนึ่งที่ถูกระยะโดยด้วย ค่าเฉลี่ยของญาติเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่า จากเมื่อเริ่มต้นเข้ามา เกินครึ่งที่มีบุตรเข้าโรงเรียนในประเทศสหรัฐอเมริกา สำหรับอาชีพการงานเปลี่ยนไปสู่อาชีพนักการทางเศรษฐกิจ มากกว่าค่าแรงงานขั้นต่ำ และได้รับค่าจ้างโดยทั่วไปรวมทั้งเสียภาษีรายได้ มีการปิดบัญชีต่างๆ กับธนาคารมากขึ้น รายได้ที่ได้รับเกือบ 3 ใน 4 ให้จ่ายในประเทศสหรัฐอเมริกา นอกจากนั้น การศึกษาโดยตรงด้วยวิธีการสร้างตารางชีพ (life table) พบว่า ผู้ที่มีประสบการณ์การอยู่อาศัย 10 ปี โอกาสในการตั้งถิ่นฐานภาระ มีร้อยละ 53 จากผู้ที่มาจากการเมือง และร้อยละ 42 จากผู้ที่มาจากการบุคคล และถ้าอยู่นานถึง 30 ปี โอกาสที่จะตั้งถิ่นฐานภาระของผู้ที่มาจากการเมือง ร้อยละ 98 และผู้ที่มาจากการบุคคล ร้อยละ 93 จากการศึกษาของ Massey ดังกล่าว ได้แบ่งการศึกษากระบวนการปรับตัวออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. การปรับตัวระหว่างบุคคล (Interpersonal Integration) เป็นการพัฒนาถึงความผูกพันระหว่างบุคคลที่เป็นสมาชิกครอบครัวและบุคคลในสิ่งปลายน้ำ

2. การปรับตัวกับองค์กร (Institutional Integration) ซึ่งพัฒนาถึงผู้เข้ามายังถิ่น มีความสัมพันธ์ในองค์กรต่างๆ ในสิ่งปลายน้ำ

3. การปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Integration) หมายถึง ผู้เข้ามายังถิ่นเปลี่ยนแปลงจากอาชีพเกษตรกรรมไปสู่อาชีพนักการทางเศรษฐกิจ และการใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในประเทศผู้รับ

4. แบบแผนของการใช้จ่าย (Spending Patterns) หมายถึง ช่วงแรกของผู้เข้ามายังถิ่นที่เข้ามาจะผูกพันกับเบื้องต้นทาง เนื่องที่ได้จากการประกอบอาชีพจะถูกส่งกลับหรือเก็บไว้เป็นเงินออม เพื่อนำไปซื้อที่ดิน บ้าน ทำธุรกิจ หรือสินค้าบริโภคในถิ่นต้นทาง แต่เมื่อระยะเวลาอยู่อาศัยในถิ่นสิ่งที่เปลี่ยนไปมากขึ้น สัญญาณของกระบวนการปรับตัวนั้นจะปรากฏเมื่อเงินส่งกลับบ้านห้อยลงและใช้จ่ายในสิ่งปลายน้ำมากขึ้น

3. ระเบียบวิธีวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นแรงงานพม่าในจังหวัดเชียงรายที่ได้รับการฝึกอบรมใน 4 อำเภอ ได้แก่ อั่วนาอชัย ย้ำนาอแม่สาบ คำนาอแม่จัน แลกเกิงคำนาอแม่ฟ้าหลวง มีจำนวน 259 คน โดยกลุ่มตัวอย่างกระจายอยู่ในสถานประกอบการประเภทต่างๆ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ทั้งภาษาไทยและภาษาพม่า วิธีการศึกษาใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยนักสัมภาษณ์เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 4 ของสถาบันราชภัฏจังหวัดเชียงราย จำนวน 5 คน ซึ่งใช้ภาษาคั่มเมืองไทยใหญ่สัมภาษณ์ ระยะเวลาที่รวมข้อมูลอยู่ในช่วงเดือนมีนาคม-กันยายน 2539 บรรณาธิการได้ขออนุญาตใช้ค่าร้อยละ ค่า

เดลีด เพื่อขอริบนายลักษณะทั่วไป ลักษณะการร้ายถัน และเครื่องข่ายของกลุ่มตัวอย่าง นอกจากนี้ยังใช้สถิติไคสแควร์ (χ^2) เพื่อทดสอบความแตกต่างของการปรับตัวในด้านต่างๆ ของแรงงานพม่า ตามระยะเวลาที่อยู่อาศัย ในจังหวัดเชียงราย โดยได้แบ่งมาสู่ตามระยะเวลาการอยู่อาศัย ออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรก ($n=17$) ที่อยู่อาศัยไม่ถึง 1 ปี กลุ่มที่สอง เป็นผู้ที่อยู่อาศัย 1-4 ปี และกลุ่มที่สาม เป็นกลุ่มที่อยู่อาศัยตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป

4. ผลการศึกษา

4.1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างงานเร่งงานพม่าได้แสดงไว้ในตารางที่ 1 ผลของการศึกษาพบว่างานเร่งงานพม่าเป็นชายมากกว่าหญิง มาจากจังหวัดเชียงใหม่ และมีเชื้อชาติไทยใหญ่มากที่สุด คือร้อยละ 56.4 และ 54.1 ตามลำดับ ผู้ป่วยกินเพียงวันเดียว 20-29 ปีมากที่สุด หรือมีอายุเฉลี่ย 26 ปี กินครึ่งหนึ่ง มีสถานภาพสมรสเป็นโสด และผู้ที่สมรสแล้วมีภาระโดยเฉลี่ยประมาณ 2 คน ส่วนใหญ่มาจากการตรวจที่นานาด้านซึ่งใหญ่ คือมีสมชาติ ตั้งแต่ 4 คนขึ้นไป ประมาณครึ่งหนึ่งประกอบอาชีพเกษตรกรรมก่ออาชญากรรมเข้ามา และไม่ได้เรียนหนังสือ ส่วนผู้ที่เรียนหนังสือได้รับการศึกษาโดยเฉลี่ย 7 ปี

ตารางที่ 1 ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของลักษณะหัวไปของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะหัวไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	155	59.8
หญิง	104	40.2
รวม	259	100.0
เมืองที่เกิด		
เชียงใหม่	146	56.4
ท่าจี๊เหล็ก	17	6.6
มัณฑะเลย์	16	6.2
ตองจี	14	5.4
ย่างกุ้ง	8	3.1
邦东	9	3.5
雷州	9	3.5
อินๆ	40	15.4
รวม	259	100.0
เชื้อชาติ		
ไทยใหญ่	140	54.1
พม่า	59	22.8
อาช่า	31	12.0
ไทยสื้อ	10	3.9
จีน	8	3.1
อินๆ	11	4.2
รวม	259	100.0
อายุ		
12-19 ปี	73	28.2
20-29 ปี	106	40.9
30-39 ปี	47	18.1
40 ปีขึ้นไป	33	12.7
รวม	259	100.0
ค่าเฉลี่ย	26 ปี	
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	9.85	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลักษณะทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
สถานภาพสมรส		
โสด	150	57.8
สมรส	109	42.2
คู่สมรสไม่ใช่คนไทย	87	33.6
คู่สมรสเป็นคนไทย	22	8.5
รวม	259	100.0
จำนวนบุตรของผู้ที่สมรสแล้ว		
1 คน	33	30.3
2 คน	29	26.6
3 คน	14	12.8
4-5 คน	10	9.2
6-10 คน	4	3.7
ไม่มีบุตร	19	17.4
รวม	109	100.0
ค่าเฉลี่ย (เฉพาะมีบุตร)	2 คน	
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	1.58	
จำนวนสมาชิกในครอบครัวเดิม		
1-3 คน	59	22.8
4-6 คน	143	55.2
7-9 คน	48	18.5
10-12 คน	9	3.5
รวม	259	100.0
ค่าเฉลี่ย	5 คน	
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	2.18	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลักษณะหัวไป	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพเดิม		
เกษตร (ทำนา ทำไร่ ทำสวน)	139	53.7
รับจ้าง	25	9.7
ค้าขาย	15	5.8
นักศึกษา	29	11.2
อื่นๆ (ทหาร ครุ ตำรวจ ช่างตัดผม ขับรถ)	10	3.9
ว่างงาน	41	15.8
รวม	259	100.0
การศึกษา		
ไม่ได้เรียนหนังสือ	138	53.3
อนุบาล-จบประถมศึกษา (1-5 ปี)	52	20.1
สูงกว่าประถมศึกษา-จบมัธยมศึกษาตอนต้น	40	15.4
สูงกว่ามัธยมตอนต้น-จบมัธยมตอนปลาย	12	4.6
สูงกว่ามัธยมตอนปลาย-จบปริญญาตรี	13	5.0
สูงกว่าปริญญาตรี-จบปริญญาโท (16-17 ปี)	4	1.5
รวม	259	100.0
ค่าเฉลี่ย	7 ปี	
ค่าเบี้ยงเบนมาตราฐาน	3.82	

4.2 ลักษณะการย้ายถิ่นและเครือข่ายของแรงงานพม่า จากตารางที่ 2 ได้แสดงลักษณะการย้ายถิ่นและเครือข่าย ผู้ย้ายถิ่นประมาณ 4 ใน 5 เดินทางเข้ามาในจังหวัดเชียงรายเป็นครั้งแรก ประมาณ 3 ใน 5 ไม่มีญาติหรือเพื่อน老乡ที่จังหวัดเชียงรายเลย และประมาณ 2 ใน 5 มีเครือข่ายครอบครัว ญาติ เพื่อน อยู่ในจังหวัดเชียงรายแล้ว สำหรับการเดินทางเข้ามาในจังหวัดเชียงราย ประมาณครึ่งหนึ่งเดินทางเข้ามาคนเดียว และประมาณครึ่งหนึ่งเท่านั้น เดินทางเข้ามาพร้อมกับสมาชิกในครอบครัว ญาติ เพื่อน การช่วยเหลือหรือซักซานผู้ย้ายถิ่นให้เข้ามานั้น พบร่วม มากกว่าครึ่งไม่มีผู้ช่วยเหลือหรือผู้ซักซานให้เข้ามา ส่วนผู้ที่ได้รับการช่วยเหลือหรือซักซานนั้น จะเป็นญาติหรือเพื่อนมากที่สุด มีเพียงเล็กน้อยที่ผู้ช่วยเหลือหรือซักซานเป็นนายจ้าง หรือนายหน้า อย่างไรก็ตาม แรงงานพม่า

ตารางที่ 2 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามลักษณะการย้ายถิ่นและเครือข่าย

ลักษณะการย้ายถิ่น	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนครั้งที่ข้ายเข้ามาอยู่อาศัย		
ครั้งแรก	209	80.7
หลายครั้ง	50	19.3
รวม	259	100.0
มีญาติ เพื่อน อาศัยอยู่ก่อนหรือไม่		
ไม่มี	165	63.7
มีครอบครัว	36	13.9
มีญาติ/เพื่อน	58	22.4
รวม	259	100.0
ท่านเข้ามาครั้งสุดท้ายพร้อมกับใคร		
มาคนเดียว	126	48.3
คู่สมรส/บุตร	62	23.9
ญาติ/เพื่อน	72	27.8
รวม	259	100.0
มีใครช่วยเหลือหรือซักชวนให้เข้ามา		
ไม่มี	173	66.8
มีเพื่อน/ญาติ	64	24.7
มีนายจ้าง	16	6.2
มีนาห์หน้า	6	2.3
รวม	259	100.0
ส่งเงินกลับบ้าน		
ไม่ส่ง	185	71.4
ส่ง	74	28.6
รวม	259	100.0
เงินที่ส่งกลับต่อเดือน (เฉพาะผู้ที่ส่ง)		
100-500 บาท	32	43.2
501-1,000 บาท	32	43.2
1,001 บาทขึ้นไป	10	13.6
รวม	74	100.0
ค่าใช้สอย	798 บาท	
ค่าเบี้ยยังชีพ	511.20	

ที่เดินทางเข้ามายังจังหวัดเชียงราย เมื่อได้งานทำและมีรายได้แล้ว พบร่วม 1 ใน 3 ส่งเงินกลับบ้าน และเกือบห้ามดของผู้ส่งจะส่งเงินกลับบ้านเป็นจำนวนเงินอยู่ในช่วง 100-1,000 บาทต่อเดือน หรือคิดเป็นจำนวนเงินโดยเฉลี่ยประมาณ 798 บาทต่อเดือน

4.3 กระบวนการปรับตัวและการตั้งถิ่นฐานของแรงงานพม่าได้เสนอไว้ในตารางที่ 3 เมื่อแบ่งกลุ่มตามระยะเวลาที่อยู่อาศัยแล้ว พบว่า ระยะเวลาปกติ คือระหว่างที่ผู้ที่ย้ายมาอยู่อาศัยไม่ถึง 1 ปี มีน้อยที่สุด เพียงร้อยละ 22.8 ระยะของการเปลี่ยนแปลงเป็นระยะที่แรงงานพม่าจะอยู่อาศัย 1-4 ปี ซึ่งมีมากที่สุด คือมีร้อยละ 44.4 และระยะตั้งถิ่นฐานคือผู้ที่อยู่อาศัย 5 ปีขึ้นไป มีร้อยละ 32.8 นอกจากนี้ยังพบว่า ทั้ง 3 กลุ่มตั้งกล่าว มีความแตกต่างกันในด้านการของกระบวนการปรับตัวและการตั้งถิ่นฐานในจังหวัดเชียงราย รายละเอียดดังต่อไปนี้

4.3.1 การปรับตัวระหว่างบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัวของแรงงานพม่าพบว่า แรงงานพม่าที่พักอาศัยในจังหวัดเชียงราย ระยะเวลาต่ากว่า 1 ปี จะอยู่กับเดียวมากที่สุด ร้อยละ 47.5 และอยู่กับคนในครอบครัวที่เดินทางมาด้วยกัน ได้แก่ คุณสมรสและบุตร พ่อแม่และพี่น้องร้อยละ 20.4 และเมื่อระยะเวลาการอยู่อาศัยได้เพิ่มขึ้น การอยู่กับเดียวจะน้อยลง และการอยู่กับคนในครอบครัวจะเพิ่มขึ้น เนื่องจากสมาชิกในครอบครัวได้เดินทางตามเข้ามายังด้วย (family reunion) ได้แก่ ผู้ที่อยู่ 1-4 ปี จะอยู่กับคนในครอบครัว มีร้อยละ 25.2 ผู้ที่อยู่นานตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป มีร้อยละ 49.4 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ระยะเวลาหรือประสบการณ์ในการอยู่มากขึ้น ร้อยละแรงงานพม่าที่มีสมาชิกของครอบครัว (คุณสมรสและบุตร พ่อแม่ และพี่น้อง) อยู่ด้วยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น .01 ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Massey ที่ศึกษาผู้ย้ายถิ่นชาวเม็กซิกันไปอยู่อาศัยและทำงานภายนอกในประเทศในสหรัฐอเมริกา ได้พบว่าชาวเม็กซิกันที่อยู่ในประเทศไทย สหรัฐอเมริกานานถึง 15 ปี จะอยู่กับคุณสมรสของตนเอง ถึงร้อยละ 43 (Massey, 1986)

การที่แรงงานพม่าจะสามารถพูดและฟังภาษาไทยได้มากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับการปรับตัวของแรงงานพม่าที่จะพูดคุยกับคนไทยในพื้นที่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระยะเวลาของการอยู่อาศัย แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีแรงงานพม่าบางรายที่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากนายจ้างที่สอนภาษาไทยให้ หรือสถานประกอบการบางแห่งได้มีการสอนภาษาไทยให้กับแรงงานพม่าด้วย ส่วนรับผลการศึกษา พบร่วมแรงงานพม่าที่อยู่อาศัยต่างกัน 1 ปีนั้น พูดและฟังภาษาไทยไม่ได้เลย ร้อยละ 18.6 แต่มีอัตราเปรียบเทียบกับผู้ที่อยู่อาศัยมีระยะเวลานานขึ้น จะพบว่ายิ่งอยู่นานการพูดและฟังภาษาไทยไม่ได้เลยนั้นค่อยๆลดลง คือ ผู้ที่อยู่อาศัย 1-4 ปี พูดและฟังภาษาไทยไม่ได้เลย มีร้อยละ 7 และไม่พบ

ตารางที่ 3 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างในการปัจจัยต้านต่างๆ จำแนกตามระยะเวลาที่อยู่

การปรับตัว	ระยะเวลาที่อยู่			รวม
	ต่ำกว่า 1 ปี	1-4 ปี	5 ปีขึ้นไป	
แรงงานพม่าที่อยู่ในจังหวัดเชียงราย	22.8	44.4	32.8	100.0
การปรับตัวระหว่างบุคคล				
ใครบ้างที่เข้ามาอยู่ใน จ.เชียงราย				
คู่ครองเดียว	47.5	41.7	24.7	37.5
มีคู่สมรสและญาติ	11.9	16.5	43.5	24.3
มีพ่อแม่ พี่น้อง	8.5	8.7	5.9	7.7
มีญาติและเพื่อน	32.2	33.0	26.9	30.5
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0
$\chi^2 = 26.812^*$ df = 6				
พูดและฟังภาษาไทย				
ไม่ได้เลย	18.6	7.0	-	7.3
ได้เล็กน้อย	45.8	48.7	31.8	42.5
ได้ปานกลาง	23.7	23.5	35.3	27.4
เจคล่อง	11.9	20.9	32.9	22.8
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0
$\chi^2 = 30.027^*$ df = 6				
มีเพื่อนคนไทยหรือไม่				
มี	18.6	38.3	60.0	40.9
ไม่มี	81.4	61.7	40.0	59.1
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0
$\chi^2 = 25.245^*$ df = 2				
การปรับตัวเข้ากับองค์กร				
มีบัตรในการผ่อนผัน				
มีบัตร	5.1	16.5	69.4	31.3
ไม่มีบัตร	94.9	83.5	30.6	68.7
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0
$\chi^2 = 87.992^*$ df = 2				

ตารางที่ 3 (ต่อ)

การปรับตัว	ระยะเวลาที่อยู่			รวม
	ต่ำกว่า 1 ปี	1-4 ปี	5 ปีขึ้นไป	
มีบุตรที่เกิดในจังหวัดเชียงราย				
มี	8.3	22.9	64.5	45.0
ไม่มี	91.7	77.1	35.5	55.0
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0
$\chi^2 = 22.998^*$ df = 2				
การปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ อาชีพปัจจุบัน				
เกษตร	5.1	9.6	23.5	12.7
นอกภาคเกษตร	94.9	91.3	76.5	87.3
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0
$\chi^2 = 13.702^*$ df = 2				
รายได้ต่อเดือน				
ต่ำกว่า 1,000 บาท	23.7	9.6	1.2	10.0
1,001-2,000 บาท	49.2	61.7	55.3	56.8
2000 บาทขึ้นไป	27.1	28.7	43.5	33.2
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0
$\chi^2 = 16.326^*$ df = 4				
แบบแผนการใช้จ่าย				
รายจ่ายห้าไม่ต่อเดือน				
ต่ำกว่า 500 บาท	33.9	30.4	21.2	28.2
500 - 1,000 บาท	40.7	45.2	48.2	45.2
1,000 บาทขึ้นไป	25.4	24.3	30.6	26.6
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0
$\chi^2 = 1.032$ df = 2				
ค่าเช่าบ้าน				
ไม่จ่าย	98.3	97.4	94.1	96.5
จ่าย	1.7	2.6	5.9	3.5
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0
$\chi^2 = 2.283$ df = 2				

ตารางที่ 3 (ต่อ)

การปรับตัว	ระยะเวลาที่อยู่			รวม
	ต่ำกว่า 1 ปี	1-4 ปี	5 ปีขึ้นไป	
ที่พักอาศัย				
มีบ้าน	-	6.1	31.8	13.1
อยู่กับนายจ้าง	93.2	87.0	42.4	73.7
อยู่กับญาติ/เพื่อน/ที่พัก	6.8	7.0	25.9	13.1
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0
$\chi^2 = 67.374^*$ df = 4				
เงินส่งกลับ				
ไม่ส่ง	78.0	58.3	84.7	71.4
ส่ง	22.0	41.7	15.3	28.6
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0
$\chi^2 = 18.348^*$ df = 2				

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น .01

โดยในกลุ่มผู้ที่อยู่ 5 ปีขึ้นไป ขณะเดียวกัน พบร้า ผู้ที่อยู่อาศัยระยะเวลาตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป สามารถพูดและฟังภาษาไทยได้บานกลางจนถึงคล่อง ร้อยละ 68.2 เมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานพม่าที่เข้ามาอยู่ไม่ถึง 1 ปี ความสามารถในการพูดและฟังภาษาไทยได้เพียงร้อยละ 34.6 เท่านั้น ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น .01

ความล้มเหลวระหว่างบุคคลกับคนไทยในพื้นที่ชุมชนแรงงานพม่า นอกจากสามารถพูดและฟังภาษาไทยกับคนพื้นที่เดิมแล้ว ชาวเมืองคนไทยที่สามารถพูดคุยหรือบริการหารือได้เมื่อมีปัญหานั้น เป็นส่วนหนึ่งของการบูรณาการไปร่วมและตั้งถิ่นฐานของแรงงานพม่า ซึ่งก็ขอยกตัวอย่างระยะเวลาของการอยู่อาศัย การศึกษาครั้งนี้ พบร้า แรงงานพม่าที่อยู่อาศัยต่ำกว่า 1 ปี มีเพื่อนคนไทยเพียงร้อยละ 18.6 และยังแรงงานพม่าที่อยู่อาศัยมีระยะเวลาเพิ่มขึ้น การมีเพื่อนคนไทยก็เพิ่มตามขึ้นไปด้วย จะเห็นได้ว่า แรงงานพม่าที่อยู่อาศัย 1-4 ปี มีเพื่อนคนไทย ร้อยละ 38.3 และแรงงานพม่าที่อยู่นานตั้งแต่

5 ปีขึ้นไป) มีเพื่อนคนไทย ร้อยละ 60 ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น .01

4.3.2 การปรับตัวเข้ากับองค์กร ความล้มเหลวที่มีต่อองค์กรในจังหวัดเชียงรายของแรงงานพม่าที่เห็นชัดเจน ได้แก่ ความต้องการการมีบัตรผ่อนผัน ซึ่งจะแสดงถึงสถานภาพทางสังคมที่มีต่อเพิ่มขึ้น จากเดิมที่แรงงานพม่าอยู่พื้นที่ทำงานในลักษณะที่ผิดกฎหมาย ต้องหลบซ่อนจากการถูกจับของตำรวจ แต่เมื่อเวลาผ่านไปมีประสบการณ์ในการอยู่อาศัยเพิ่มขึ้น ได้มีการติดต่อกับพ่อหลวงหรือผู้ใหญ่บ้านที่จะเป็นผู้ที่ดูแลเปลี่ยนแรงงานพม่าที่เข้ามาทำงานในเขตหมู่บ้านของตนและพิจารณาว่าแรงงานพม่าคนใดที่เข้ามาอยู่นานแล้ว และมีหลักแหล่งอยู่อาศัยก็จะขึ้นบัญชีไว้เตรียมเสนอให้ทางอำเภอ เมื่อถึงระยะเวลาที่กระทรวงมหาดไทยส่งเจ้าหน้าที่มาทำบัตรผ่อนผันให้กับแรงงานพม่าหรือคนต่างด้าวสัญชาติอื่นๆ ก็จะเสนอรายชื่อที่เตรียมไว้ให้แก่เจ้าหน้าที่เพื่อจัดทำบัตรผ่อนผันให้กับแรงงานพม่า บัตรที่แรงงานพม่าได้รับจากการสำรวจมีบัตรสีฟ้า (เฉพาะแรงงานพม่าที่เข้ามาหลัง 19 มีนาคม 2519) บัตรสีชมพู (เฉพาะแรงงานพม่าที่เข้ามาก่อน 19 มีนาคม 2519) และบัตรสีฟ้า (เฉพาะบุคคลพื้นที่สูง) ซึ่งบัตรต่างๆ เหล่านี้จะทำให้แรงงานพม่าอยู่อาศัยและทำงานในจังหวัดเชียงรายได้ในระยะเวลาชั่วคราว ซึ่งก็จะมีความปลอดภัยได้ในระดับหนึ่ง จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า แรงงานพม่าที่เพิ่งเข้ามาไม่ถึง 1 ปี มีบัตรผ่อนผันเพียงร้อยละ 5.1 ผู้ที่อยู่นาน 1-4 ปี มีบัตรผ่อนผัน ร้อยละ 16.5 และผู้ที่มีประสบการณ์การอยู่อาศัยนาน ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป จะมีบัตรผ่อนผันถึงร้อยละ 69.4 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การมีประสบการณ์การอยู่อาศัยตามระยะเวลาที่เพิ่มขึ้น ทำให้แรงงานพม่าติดต่อกับองค์กรจนได้รับเอกสาร หรือบัตรผ่อนผันที่แสดงสถานภาพของตนเองเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น .01

การเพิ่มขึ้นของจำนวนบุคคลที่มีบัตรผ่อนผัน ทำให้นำภาระและบุตรเข้ามาอยู่อาศัยตัวอย่าง หรือเกิดบุตรในจังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของการปรับตัวที่มีความล้มเหลวกับองค์กรที่จะเข้าไปใช้แหล่งบริการของรัฐ เช่น เมื่อมีบุตรในจังหวัดเชียงราย ต้องไปใช้บริการจากสถานพยาบาลหรือโรงพยาบาลของรัฐ นอกจากนี้แล้วเมื่อบุตรโตขึ้นพร้อมกับจะเข้าโรงเรียน เด็กๆ เหล่านี้ก็จะเป็นชนชั้นสูงน้อยเข้าไปเรียนในโรงเรียนตามอำเภอต่างๆ ซึ่งจากการໄ入สำรองและสัมภาษณ์เจาะลึกแรงงานพม่าก็พบว่ามีบุตรที่เกิดในจังหวัดเชียงรายและส่วนไปเรียนตามโรงเรียน ซึ่งก็พบว่าโรงเรียนอนุญาตให้เรียนแต่เมื่อสำเร็จการศึกษาจะไม่ได้รับประกาศนียบัตร สำหรับแนวโน้มของการมีบุตรที่เกิดในจังหวัดเชียงราย จำแนกตามประสบการณ์ระยะเวลาการอยู่อาศัยของแรงงานพม่า พบว่า ผู้ที่มีประสบการณ์อยู่อาศัยตั้งแต่ 1 ปี มีบุตรที่เกิดในจังหวัดเชียงรายร้อยละ 8.3 เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่

อยู่อาศัย 1-4 ปี มีบุตรที่เกิดในจังหวัดเชียงราย ร้อยละ 22.9 ขณะที่ผู้มีประสาการณ์อยู่อาศัยนานถึง 5 ปีขึ้นไป มีบุตรที่เกิดในจังหวัดเชียงรายร้อยละ 64.5 ความแตกต่างดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับความเชื่อมั่น .01 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การที่แรงงานพม่ามีประสบการณ์การอยู่อาศัยในจังหวัดเชียงรายนานขึ้น ทำให้เกิดความผูกพันกับอุบัติกรรมต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ดังนั้น การมีบุตรผ่อนผัน และการใช้บริการต่างๆ ของชาติสูงมากขึ้น

4.3.3 การปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ แนวคิดของ Piore (1979) อธิบายการปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจในการเปลี่ยนแปลงการจ้างงานจากเดิมที่ย้ายถิ่นเข้ามาใหม่ จนทำงานรับจ้างตามฤดูกาล ส่วนใหญ่จะเป็นงานประเภทเกษตรกรรม และเมื่อระยะเวลาการอยู่อาศัยหรือประสบการณ์ในถิ่นปลูกมากขึ้น ก็จะทำให้เปลี่ยนงานไปทำงานนอกภาคเกษตรกรรมที่มีความมั่นคงยิ่งขึ้น จากการศึกษาของ Massey (1986) ศึกษาผู้ย้ายถิ่นชาวเม็กซิกันที่อพยพเข้าไปในประเทศสหรัฐอเมริกา พบร่วมกับเป้าหมายมากขึ้น ที่จะทำให้เปลี่ยนงานไปทำงานนอกภาคเกษตรกรรมที่มีความมั่นคงยิ่งขึ้น จากการศึกษาของ Massey (1986) ศึกษาผู้ย้ายถิ่นชาวเม็กซิกันที่มีประสบการณ์การอยู่อาศัยต่ำกว่า 1 ปี เป็นแรงงานเกษตร ร้อยละ 91 ขณะเดียวกันผู้ที่มีประสบการณ์อยู่นานถึง 15 ปีขึ้นไป เหลือเพียงร้อยละ 38.0 ที่ทำงานเกษตร ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลง แต่ผลการศึกษาครั้งนี้ พบร่วมกับแรงงานพม่าที่มีประสบการณ์น้อย หรือมีระยะเวลาอยู่อาศัยต่ำกว่า 1 ปี ประกอบอาชีพเกษตรเพียงร้อยละ 5.1 และแรงงานพม่าที่อยู่อาศัย 1-4 ปี ที่งานเกษตร ร้อยละ 9.6 ขณะที่ผู้ที่อยู่นานถึง 5 ปีขึ้นไป ประกอบอาชีพเกษตร ร้อยละ 23.5 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับความเชื่อมั่น .01 ซึ่งผลการศึกษาครั้งนี้ไม่เป็นไปตามแนวคิดทางเศรษฐกิจตั้งแต่แรก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการสร้างการประกอบอาชีพของประชาชนในจังหวัดเชียงรายส่วนใหญ่ยังอยู่ในภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลัก และในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและงานบริการมากขึ้น โดยมีสถานประกอบการต่างๆ ได้แก่ โรงงานอุตสาหกรรม ร้านค้า สถานบริการต่างๆ เช่น สถานบริการน้ำมัน เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ทำให้ความต้องการแรงงานมากขึ้น และแรงงานพม่าได้เข้ามาตอบสนองความต้องการดังกล่าวโดยเข้ามารажงานในภาคอุตสาหกรรมและการบริการ ดังจะเห็นว่าแรงงานพม่าที่เข้ามายังในระยะสั้นต่ำกว่า 1 ปี จะทำงานในอุตสาหกรรมและบริการ ร้อยละ 94.9 อย่างไรก็ตาม งานนอกภาคเกษตรนั้น ถึงแม้จะขยายเพิ่มขึ้นมาก แต่ไม่เป็นที่ต้องการของแรงงานพม่าที่มีประสบการณ์อยู่อาศัยอยู่นาน จะเปลี่ยนแปลงจากงานภาคเกษตรมาสู่ภาคนอกเกษตร เพราะงานนอกภาคเกษตรต้องกล่าวเป็นงานที่ต้องการแรงงานที่ไร้ทักษะ งานบางประเภทเป็นงานที่อันตรายและสกปรกที่ประชากรในจังหวัดเชียงรายไม่ทำ ดังนั้น แรงงานพม่าที่ทำอาชีพเกษตรอยู่ก่อนแล้ว อาจจะปีนแรงงานรับจ้างการเกษตร หรือทำการเกษตรโดยมีที่ดินเป็นของดู่สมรส (คนไทย) ซึ่งไม่ได้ย้ายแปลงไปสู่อาชีพนอกภาคเกษตร ซึ่งสรุปได้ว่า แรงงาน

พม่าที่เข้ามาอยู่นานแล้วจะทำงานในภาคเกษตรฯ ขณะที่แรงงานพม่าที่เพิ่งอพยพเข้ามาจะทำงานนอกภาคเกษตรฯ

รายได้ของผู้ชายถี่นเข้ามาในระยะเวลาเกิน จะมีรายได้น้อยและต่ำกว่าค่าแรงขั้นต่ำ แต่เมื่อระยะเวลาการอยู่อาศัยนานขึ้น การเปลี่ยนแปลงรายได้ก็จะสูงขึ้น จากการศึกษาดังกล่าว พบว่า แรงงานพม่าที่เพิ่งเข้ามาไม่ถึง 1 ปี และผู้ที่อยู่นาน 1-4 ปีแล้ว ประมาณ 3 ใน 4 ของแต่ละกลุ่มจะมีรายได้ไม่เกิน 2,000 บาทต่อเดือน และมีเพียง 1 ใน 4 ที่มีรายได้สูงกว่า 2,000 บาทต่อเดือน และเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่อยู่อาศัยตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป พบว่า เกือบครึ่งหนึ่งมีรายได้มากกว่า 2,000 บาทต่อเดือน ความแตกต่างดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับความเชื่อมั่น .01

4.3.4 แบบแผนการใช้จ่าย แบบแผนการใช้จ่ายเป็นสัญญาณหนึ่งที่บ่งบอกถึงภาระของผู้ชายคน ได้แก่ ในช่วงแรกที่ผู้ชายถี่นเข้ามาทำงานและหารายได้ แสดงถูกสังกลับไปก่อนต้นทาง เพราะยังมีความผูกพันและมีสังคมในถิ่นที่น้ำดื่มน้ำดื่ม อุบัติ พื้นท้อง หรือครอบครัว ได้ติดตามผู้ชายถี่นมาอยู่ที่ประเทศไทย ตั้งนั้น ความผูกพันกับครอบครัวและสังคมของผู้ชายถี่นอยู่ในเรื่องต้นทางจะน้อยลง และจะเพิ่มขึ้นกับถิ่นปลายทาง ตัวชี้ดังกล่าวคือ ผิวสังกลับจะน้อยลง หรือไม่ส่งเงินกลับเลย และรายได้ที่ได้นั้นนำมาใช้จ่ายบริโภคในถิ่นปลายทางมากขึ้น

การศึกษาแบบแผนการใช้จ่ายได้ใจความที่เกี่ยวกับรายจ่ายต่อเดือนของแรงงานพม่า พร้อมทั้งการต้องเสียค่าเช่าบ้านและการส่งเงินกลับบ้าน ผลการศึกษาเกี่ยวกับการใช้จ่ายของแรงงานพม่า ซึ่งแบ่งเป็น 2 ด้าน ได้แก่ การใช้จ่ายทางด้านอุปโภค บริโภค และรายจ่ายด้านที่อยู่อาศัย พบว่า รายจ่ายด้านอุปโภคบริโภคต่อเดือนของทั้ง 3 กลุ่ม จะไม่แตกต่างกันมากนัก และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยรวมแล้วแรงงานพม่าส่วนใหญ่เกือบ 3 ใน 4 มีรายจ่ายประมาณ 1,000 บาทต่อเดือนของทั้ง 3 กลุ่ม แต่อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า กลุ่มที่อยู่นานตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไปมีประมาณ 1 ใน 3 ที่มีรายจ่ายต่อเดือนมากกว่า 1,000 บาทขึ้นไป สำหรับค่าเช่าบ้านต้องเสียหรือไม่ พบว่า ผู้ที่อยู่ไม่ถึง 1 ปี ไม่เสียค่าเช่าบ้านร้อยละ 98.3 และผู้ที่เสียค่าเช่าบ้านมีเพียงร้อยละ 1.7 ผู้ที่อยู่ 1-4 ปี เสียค่าเช่าบ้านร้อยละ 2.6 และผู้ที่อยู่ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป เสียค่าเช่าบ้าน ร้อยละ 5.9 คือ ยังอยู่บ้านก็ยังต้องจ่ายค่าเช่าบ้าน ที่เป็นเช่นนี้ เพราะแบบแผนการเข้ามาอยู่อาศัยของแรงงานพม่าที่เข้ามาในช่วงระยะเวลาไม่ถึง 1 ปี จะอาศัยอยู่กับนายจ้างที่ไม่ต้องเสียค่าเช่าบ้าน และเมื่ออยู่ระยะเวลามากขึ้น การอยู่กับนายจ้างจะลดลงและเพิ่มการมีบ้านเป็นของตนเองและอาศัยอยู่กับญาติ/เพื่อน หรือเช่าบ้านมากขึ้น คือ ผู้ที่อยู่ไม่ถึง 1 ปี จะไม่มีบ้านเป็นของตนเองเลย แต่เมื่ออยู่ 1-4 ปี มีบ้านอยู่ร้อยละ 6.1 อยู่กับญาติ/เพื่อน หรือบ้านเช่า ร้อยละ 7 และผู้ที่อยู่นานถึง 5 ปีขึ้นไป มีบ้านอยู่ร้อยละ 31.8 และอยู่กับญาติ/เพื่อน หรือบ้านเช่า

ร้อยละ 25.9 ซึ่งส่วนหนึ่งต้องเสียค่าเช่าบ้าน ตั้งนี้ สูงไปกว่า ผู้ที่อยู่ไม่ถึง 1 ปี ถึงแม้ส่วนใหญ่ไม่เสียค่าเช่าบ้านแต่เป็นเพราะอาศัยอยู่กับนายจ้าง และสำหรับผู้ที่อยู่นานตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไปประมาณ 1 ใน 3 มีบ้านเป็นของตนเองเป็นช่องทางของการตั้งถิ่นฐานแล้ว

ตัวชี้วัดอีกด้านหนึ่งเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน คือ การส่งเงินกลับบ้าน ในแรงงานพม่า พบว่า ผู้ที่อยู่ไม่ถึง 1 ปี ส่งเงินกลับบ้าน ร้อยละ 22.0 ขณะที่ผู้ที่อยู่ 1-4 ปี ส่งเงินกลับบ้านมากที่สุด คือ ร้อยละ 41.7 ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็น เพราะว่าในช่วงแรกที่เข้ามา แรงงานพม่ายังอยู่ระหว่างการปรับตัวกับสถานที่ใหม่ รายได้ยังไม่คงที่ โอกาสในการส่งเงินกลับบ้านมีน้อย แต่เมื่ออยู่นานขึ้นระหว่าง 1-4 ปี ซึ่งกำลังเป็นช่วงที่รายได้มั่นคงขึ้น โอกาสในการส่งเงินกลับบ้านมากขึ้น ซึ่งได้ส่งเงินกลับบ้านในช่วงนี้มากที่สุด มีนัยยะสำคัญว่าต้องอยู่ที่ประเทศต้นทาง แต่เมื่อเวลาได้เพิ่มขึ้นไปอีก อยู่นาน 5 ปีขึ้นไป ทางส่งเงินกลับบ้านจะลดลงเหลือร้อยละ 15.3 ความแตกต่างดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับความเชื่อมั่น .01 ข้อคํานพนัยยอมแสดงถึงว่าเมื่อแรงงานพม่าอาศัยอยู่นานตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป จะเกิดการปรับตัวกับบ้านและชุมชนมากขึ้น พร้อมทั้งครอบครัว ญาติ พี่น้อง ได้เดินทางเข้ามายังตัวเมืองมากขึ้น ความผูกพันในถิ่นที่นักท่องเที่ยวต้องลงเงินสักบาท ก็จะเปลี่ยนไปตามทฤษฎี Piore (1979)

สรุปกระบวนการปรับตัวและการตั้งถิ่นฐานของแรงงานพม่า จากข้อมูลที่ได้ศึกษาดังกล่าวพบว่า ตัวชี้วัดส่วนที่ญี่เบนไปตามทฤษฎี Piore (1979) แต่ก็พบว่า มีตัวชี้วัดบางตัวที่ไม่เป็นไปตามทฤษฎี ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงอาชีพจากเกษตรไปสู่อาชีพนักค้าขายและแรงงานพนักงาน ใช้จ่ายทางด้านอุปโภคบริโภค แต่ยังคงรักษา ผู้ศรีษะไว้ตั้งแต่หัวคันพับมาสู่ปีกตามกระบวนการปรับตัวและการตั้งถิ่นฐานของ Piore (1979) แบ่งออกได้ 3 ระยะดังนี้

- ระยะบุกเบิก** การวิจัยพากเพียร แรงงานพม่าที่อยู่อาศัยในจังหวัดเชียงรายไม่ถึง 1 ปี ประมาณครึ่งหนึ่ง ปัจจุบันเบิกโดยการเดินทาง ภาระคนเดียวและอาศัยอยู่คนเดียว ขณะเดียวกันก็พบว่าแรงงานพม่าที่เพิ่งเข้ามาใหม่ มีเครื่องใช้เครื่องถูกต้องน้อยมาก ได้แก่ ญาติ เพื่อน หรือญาติๆ ครอบครัว ต้องเช่าบ้าน อาศัยที่เรือนพม่าเข้ามาทำเลี้ยงหุ่งด ทำงานนอกจากเกษตรกรรม และรายได้ที่ได้รับส่วนใหญ่ประมาณ 2,000 บาทต่อเดือน สำหรับรายจ่ายด้านอุปโภคบริโภค มีประมาณ 1,000 บาทต่อเดือน ค่าใช้จ่ายค่าเช่าบ้านไม่ต้องเสีย เพราะแรงงานเกือบกึ่งหมดอยู่กับนายจ้าง แต่ส่งเงินกลับบ้าน มีประมาณร้อยละ 22 เท่านั้น ซึ่งต่ำกว่าแรงงานพม่าที่อยู่อาศัยนาน 1-4 ปี ส่งเงินกลับบ้านมาที่สุด ร้อยละ 41.7 ในด้านความสัมพันธ์กับคนในพื้นที่ พบว่า จำนวน 4 ใน 5 ของแรงงานพม่าที่บุกเบิกนี้ไม่มีพื้นที่บ้านในไทย และยังไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ดี ซึ่งมีจำนวนถึงร้อยละ 64.0 ด้าน

ความสัมพันธ์กับองค์กรเกิดขึ้นบ้างกับงบรายได้แก่ การได้รับบัตรผ่อนผัน และมีบุตรที่เกิดในจังหวัดเชียงราย

2. **ระบบเปลี่ยนแปลง** เมื่อระยะเวลาการอยู่อาศัยของแรงงานพม่าได้คุณานี้ อยู่ในช่วง 1-4 ปี พบว่า การอยู่คนเดียวลดจำนวนลง และแรงงานพม่าได้นำครอบครัวเข้ามาอยู่เพิ่มขึ้นบ้างแต่ยังไม่มาก อาศัยพลุวนให้ญี่ปุ่นทำงานนอกภาคเกษตรกรรมและมีจำนวนไม่มากที่มีอาชีพภาคเกษตร-กรรมสำหรับรายได้ส่วนใหญ่ยังมีรายได้เท่าเดิม คือ ประมาณ 2,000 บาทต่อเดือน แต่ก็พบว่ามีแรงงานพม่าส่วนหนึ่งที่มีรายได้เพิ่มขึ้นเป็น 3,000 บาทขึ้นไปต่อเดือน รายจ่ายเดือนอุปโภคบริโภคยังมีรายจ่ายเพิ่มขึ้นเดิมประมาณ 1,000 บาทต่อเดือน ค่าเช่าบ้านส่วนใหญ่ยังไม่เสียเหมือนเดิม เพราะอาศัยอยู่กับนายจ้าง แต่ก็เริ่มมีแรงงานพม่าประมาณห้อยละ 6 ที่มีบ้านเป็นของตนเอง การส่งเงินกลับบ้านพบว่ามีมากที่สุด ด้านความสัมพันธ์กับคนในพื้นที่ พบว่า มีมากขึ้นกว่าระยะบุกเบิก คือ มีเพื่อนคนไทยมากขึ้น และมีความสามารถในการพูดและฟังภาษาไทยมากขึ้นแห่นกัน สำหรับความสัมพันธ์กับองค์กรในจังหวัดเชียงรายนั้น พบว่า แรงงานพม่าได้รับบัตรผ่อนผัน และมีบุตรที่เกิดในจังหวัดเชียงรายมากขึ้น

3. **ระบบการตั้งถิ่นฐาน** เป็นระบบที่แรงงานพม่าที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงราย ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป โดยแรงงานพม่าจะนำครอบครัว คู่สมรส และบุตรเข้ามาอยู่อาศัยมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับห้อง 2 ห้อง อาศัยพลุวนให้ญี่ปุ่นทำงานนอกภาคเกษตรกรรม แต่ก็พบว่าสัดส่วนของการประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีมากกว่าสองกสุ่มแรก รายได้พบชั้นกันว่ากลุ่มนี้มีรายได้สูงกว่าห้องสองกสุ่ม โดยครึ่งหนึ่งมีรายได้มากกว่า 2,000 บาทต่อเดือน และในส่วนนี้ ประมาณครึ่งหนึ่งมีผู้มีรายได้มากกว่า 3,000 บาทต่อเดือน ค่าใช้จ่ายคุ้ปะโภคบริโภค ส่วนใหญ่ยังคงมีค่าใช้จ่ายประมาณ 1,000 บาทต่อเดือน แต่ขณะเดียวกันก็พบว่ามีรายจ่ายที่เกิน 1,000 บาทขึ้นไปต่อเดือนของกลุ่มตั้งถิ่นฐานมากกว่าห้องสองกสุ่มแรก ภาระอยู่อาศัย พบว่า ประมาณ 1 ใน 3 มีภาระเป็นของตนเอง การส่งเงินกลับบ้านของแรงงานพม่าเกือบทั้งหมดไม่ส่งเงินกลับบ้านแล้ว ด้านความสัมพันธ์กับคนในพื้นที่ พบว่า ยังอยู่นานกว่ามีเพื่อนคนไทยมากขึ้น และแรงงานพม่าเกือบทุกคนสามารถพูดและฟังภาษาไทยได้ปานกลางจนถึงคล่อง ด้านความสัมพันธ์กับองค์กรในจังหวัดเชียงราย ยังอยู่นานกว่ามีความสัมพันธ์มากขึ้น โดยเฉพาะการได้รับบัตรผ่อนผันให้อยู่ในจังหวัดเชียงรายนั้น มีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ตามระยะเวลาการอยู่อาศัยที่เพิ่มขึ้น ได้แก่ ผู้ที่อยู่ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป ประมาณ 2 ใน 3 มีบัตรผ่อนผันและการไปรับภาระยังสถานพยาบาลนั้น ตัวชี้วัดได้แก่ การมีบุตรที่เกิดในจังหวัดเชียงราย ซึ่งก็พบชั้นเดียวกันเว่อร์ผู้ที่อยู่นาน 5 ปีขึ้นไป ประมาณ 2 ใน 3 มีบุตรที่เกิดในจังหวัดเชียงราย ซึ่งแสดงถึงว่า แรงงานพม่ายังอยู่นานกว่า 5 ปีขึ้นไป ประมาณ 2 ใน 3 มีบุตรที่เกิดในจังหวัดเชียงราย เช่น โรงพยาบาล หรือสถานพยาบาลที่รองรับและหลากหลายเพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์เจ้าสึกแรงงานพม่าและเจ้าของสถานประกอบการ ยังพากันเตือนๆ ที่เกิดจากแรงงานพม่าเหล่านี้ได้เข้าโรงเรียนตามอำเภอต่างๆ และเรียนห้องศีลธรรมเด็กคนไทย แต่มีข้อแตกต่างจากเด็กไทยตรงที่ว่าเด็กที่ก่อจลาจลแรงงานพม่าจะไม่ได้รับใบประกาศนียบัตรที่รับรองจากการเรียน

5. สรุป

กระบวนการปรับตัวและการตั้งถิ่นฐานของแรงงานพม่า เป็นกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นภายหลังการเกิดกระบวนการอิทธิพล การศึกษานี้พบว่าระยะเวลาการอยู่อาศัยมีส่วนสำคัญในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงของแรงงานพม่าในการปรับตัวด้านต่างๆ ส่วนใหญ่พบว่าเป็นไปตามทฤษฎีของ Piore (1979) และสอดคล้องกับการศึกษาของ Massey (1986) ที่ศึกษากระบวนการปรับตัวและการตั้งถิ่นฐานของแรงงานชาวเมืองซึ่งกันที่เข้าไปทำงานในประเทศไทย เมริโดน ผลการศึกษาพบว่าระยะเวลาระยะชาติสั้นผู้คนจะต้องปรับตัวต่อการปรับตัวในด้านต่างๆ ของแรงงานพม่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับความที่ค่อนขาน .01 ได้แก่ การปรับตัวระหว่างบุคคล คือ การนำครอบครัวเข้ามา (family reunion) การพูดและฟังภาษาไทย และการมีเพื่อนคนไทย การปรับตัวเข้ากับองค์กร คือ การมีบัตรพ่อนพันและการมีบุตรที่ก่อในจังหวัดเชียงราย การปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ คือ การประกอบอาชีพ การใช้ชีวิตร่วมกับภาคเกษตรและรายได้ต่อเดือน แบบแผนการใช้จ่ายพบว่าการส่งเงินกลับบ้านเป็นผลกระทบเพียงตัวเดียวที่ทำให้เกิดความผูกพันในเชิงมนุษย์ ขณะที่ความผูกพันที่เกิดขึ้นในต้นที่น้ำหนักมากที่สุด หรือแทบจะไม่มีนื่องจากครอบครัวของแรงงานพม่าได้เข้ามาอยู่อาศัยตัวเองแล้ว ดังนั้น โอกาสของการตั้งถิ่นฐานของแรงงานพม่าในจังหวัดเชียงรายจึงมีค่อนข้างสูงอย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้นนี้เป็นไปตามกระบวนการทางการย้ายถิ่นในสังคม ซึ่งไม่ควรที่จะละเลยในทางศึกษา หัวหน้ามีประวัติศาสตร์ หรือแทนจะไม่มีนื่องจากครอบครัวของแรงงานพม่าได้เข้ามาอยู่อาศัยตัวเองแล้ว ในช่วงที่มีการขาดแคลนแรงงาน และพยายามผลักดันให้แรงงานต่างด้าวออกไปเมื่อเศรษฐกิจชบเช้า แต่ในความเป็นจริง พบว่า ไม่สามารถผลักดันให้แรงงานต่างด้าวออกจากไปได้远ๆ (วรวิทย์ เจริญสิริ และบันฑิต ชนชัยเศรษฐกุล, 2540: 47-48) และจากการณ์ตัวอย่างในประเทศไทย เยอรมัน จะเห็นว่าอย่างที่นำเสนอมา คือ ในช่วง ๑.๑ ๑๙๖๐ ประเทศไทยยอมรับแรงงานต่างด้าวจากประเทศมาก จึงได้รับแรงงานต่างด้าวจากภูฏานให้และประเทศไทยก็เข้ามาทำงาน โดยเข้ามาเป็น “แรงงานแขกไปลางหน้า” (Guest workers) จำนวนหลายล้านรายไม่กันบูตให้นักครอบครัวเข้ามาและไม่

อนุญาตให้ตั้งถิ่นฐานเป็นการถาวร แต่ในช่วงทศวรรษ ค.ศ. 1980 ปรากฏว่ามีแรงงานต่างชาติจำนวนมาก ตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยอย่างลับๆ และในปัจจุบันถูกถือเป็นชนกลุ่มน้อยที่เป็นปัญหาใหญ่ที่สันคลอนสถาบันทางการเมือง และความสามัคคีของคนในชาติไปแล้ว ทั้งนี้เนื่องจากนักสังคมศาสตร์และนักการเมืองของประเทศไทยยอมรับ มีความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการย้ายถิ่นและการบวนทางลั้งคุม นี้อย่างมาก ตลอดจนมีความเชื่อมั่นว่า ไม่อาจรักษาที่จะจัดการกับกระบวนการทางลั้งคุมได้ แต่ผลสุดท้ายรัฐบาลยอมรับไม่สามารถใช้อำนาจบังคับผู้บ้านที่ไม่ต้องการไปได้ คำตอบที่อาจจะมีก็คือปอยครึ่งที่เครือข่ายการย้ายถิ่นที่ไม่เป็นทางการ มีพลังมากกว่านโยบายของรัฐในการที่จะจัดการย้ายถิ่น และการตั้งถิ่นฐาน (Castles, 1994)

บรรณานุกรม

กฤตยา อาชานิจกุล. 2540. แรงงานชั่วพำนัช 3.7 แสนคน ผลกระทบต่อการค้า เสนอถึงคณะกรรมการ
ทະเบิกนและขยายพื้นที่ ประชากรและการพัฒนา 17 (2), 1.

กฤตยา อาชานิจกุล และคณะ. 2540. ความซับซ้อนและความลับลับเรื่องคนชั่วพำนัชในประเทศไทย
ชุดโครงการวิจัยเรื่องทางเลือกนโยบายการนำเข้าแรงงานชั่วพำนัชของประเทศไทย
รายงานวิจัยเสนอใน การสัมมนา จัดโดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัย
มหิดลสนับสนุนโดยสำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกอ.) วันที่ 26-28 พฤษภาคม 2540
กรุงเทพมหานคร, โรงแรมสยามชีฟฟี่.

กจัตภ์. ปฐมพัฒน์. 2536. ชนกลุ่มน้อยในไทยกับความมั่นคงของชาติ. (พิมพ์ครั้งที่ 3) สำนักพิมพ์
เพรชพิทยา : กรุงเทพมหานคร.

วรวิทย์ เจริญเลิศ และปัณฑิตย์ ชนชัยเศรษฐุติ. 2540. นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมของรัฐ
กับการจ้างแรงงานชั่วพำนัช. ชุดโครงการวิจัยเรื่องทางเลือกนโยบายการนำเข้าแรงงานชั่วพำนัช
ของประเทศไทย รายงานวิจัยเสนอใน การสัมมนา จัดโดยสถาบันวิจัยประชากรและ
สังคม มหาวิทยาลัยมหิดลสนับสนุนโดยสำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกอ.) วันที่ 26-28
พฤษภาคม 2540 กรุงเทพมหานคร, โรงแรมสยามชีฟฟี่.

สำนักงานจัดหางานจังหวัดเชียงราย. 2540. เอกสารบรรยายสรุปการควบคุมแรงงานต่างชาติ จังหวัด
เชียงราย เสนอวิจัยมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม วันที่ 10 มกราคม
2540 เที่ยงวัน: ห้องประชุมศาลาลางจังหวัด

Boyd, M. 1989. Family and Personal Networks in Migration. *International Migration Review*. Special Silver Anniversary Issue 23 (3), 638-70.

- Castles, Stephen. 1994. **Causes and Consequences of Asia's New Migrations in Proceeding of the International Conference on Transnational Migration in Asia-Pacific Region: Problems and Perspects.** 1-2 December, 1994. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Castles, Stephen. 1994. สาเหตุและผลที่ตามมาของผู้ย้ายถิ่นใหม่ในเอเชีย [Causes and Consequences of Asia's New Migration]. (กุศล สุนทรภู่ ผู้แปล). กรุงเทพฯ แห่ง: สถาบันย้ายถิ่นแห่งเอเชีย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (อยู่ในระหว่างการพิมพ์เผยแพร่).
- Castle, S. and Miller, M.J. 1993. **The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World.** London: Macmillan.
- Gurak, D. T. and Caces, F. 1992. **Migration Networks and the Shaping of Migration Systems: A Global Approach.** Oxford: Clarendon Press.
- Massey, Douglas S. 1986. *The Settlement Process among Mexican Migrants to the United States.* **American Sociological Review** 51, 670-685.
- Piore, Michael J. 1979. **Birds of Passage: Migrant Labor and Industrial Societies.** New York: Cambridge University Press.